

Diana Błońska

Dokumenty do biogra i muzealników w Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie

Niepodległość i Pamięć 23/2 (54), 297-303

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Diana Błońska

Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie

Dokumenty do biografii muzealników w Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie¹

Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie (dalej: Archiwum MNK) gromadzi dokumentację dotyczącą historii i działalności Muzeum Narodowego w Krakowie od założenia instytucji aż po dzień dzisiejszy. W zasobie Archiwum MNK znajduje się wiele zespołów akt zawierających dokumenty, które mogą zostać wykorzystane przy pracy nad biografiami, w tym biografiami muzealników.

Podstawowym zespołem dla tej tematyki są akta osobowe pracowników Muzeum. Obecnie zespół ten liczy ponad dwa i pół tysiąca jednostek aktowych i obejmuje dokumenty pracowników zatrudnionych od chwili utworzenia Muzeum po akta osób, które zakończyły pracę w 2012 roku. Dokumentacja dotyczy przebiegu kariery zawodowej od angażu, poprzez zmiany na stanowiskach, aż do rozwiązania umowy o pracę i ostateczne odejście z Muzeum. Wśród najciekawszych dokumentów znaleźć można obszerne i bardzo szczegółowe kwestionariusze osobowe, sprawozdania z wyjazdów naukowych, opinie o pracy oraz niekiedy wielostronicowe życiorysy. W teczkach osobowych znajdują się również materiały niezwiązane bezpośrednio z zatrudnieniem w Muzeum, takie jak metryki, dokumenty poświadczające

¹ Niniejszy artykuł jest zmienioną i poszerzoną wersją referatu pt. *Dokumenty do biografii muzealników w Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie*, wygłoszonego w Poznaniu na sympozjum „Między dawnymi a młodszymi laty”. *Słownik Muzealników Polskich – perspektywy, problemy, dokonania* 15 grudnia 2015 r. Dane w niniejszym tekście są aktualne na dzień 31 grudnia 2015 r.

wykształcenie, nekrologi i klepsydry. W nielicznych przypadkach teczki uzupełniają kopie dokumentów z innych instytucji, dotyczące przebiegu studiów lub dodatkowego zatrudnienia.

Kolejną grupą dokumentów, niezwykle cenną dla badań biograficznych, są spuścizny. W Archiwum MNK planowa polityka pozyskiwania spuścizn od pracowników Muzeum prowadzona jest dopiero od roku 2008, w związku z tym zbiór tych dokumentów jest jeszcze dość skromny. Niemniej jednak znikoma ilość nie oznacza wcale małej wartości zgromadzonych i przechowywanych materiałów.

Do najcenniejszych i najbardziej interesujących spuścizn przechowywanych w zasobie można zaliczyć na pewno archiwum numizmatyka i historyka Mariana Gumowskiego (1881–1974). Fragmenty jego spuścizny można znaleźć również w wielu innych instytucjach, a w Muzeum w Dziale Starych Druków, Rękopisów i Kartografii (dalej: Dział Starych Druków) oraz w Archiwum MNK. Wśród najbardziej interesujących dokumentów wymienić należy z pewnością korespondencję, w tym bogaty zbiór listów od rodziny, także z okresu II wojny światowej, oraz bibliografię numizmatyki polskiej skatalogowaną na ponad 2700 fiszkach.

Obszerną spuściznę pozostawił również pedagog i socjolog, specjalista w zakresie upowszechniania kultury Tadeusz Gołaszewski (1918–2008). Zespół zawiera niemal komplet opublikowanych prac oraz część opracowań pozostawionych w rękopisie, a także ciekawy zbiór korespondencji.

Spuścizna Feliksa „Mangghi” Jasińskiego (1861–1929), krytyka i kolekcjonera sztuki, jest również podzielona pomiędzy wspomniany wyżej Dział Starych Druków i Archiwum MNK. W zbiorach archiwalnych do najciekawszych materiałów zaliczyć można dokumenty osobiste, związane z jego działalnością zawodową i pisarską. Interesujący jest również zbiór korespondencji, w tym szczególnie, ze względu na rodzaj materiału pisarskiego, list napisany na korze brzoźowej oraz dokument na tkaninie.

Z kolei w spuściznie numizmatyka, etnografa i archeologa Stanisława Kubiaka (1926–2005), znajdują się ciekawe materiały warsztatowe do prac z zakresu numizmatyki oraz korespondencja, w tym dotycząca spraw zawodowych.

Najobszerniejsza w zbiorach Archiwum MNK jest spuścizna Zdzisława Żygulskiego jun. (1921–2015), historyka i teoretyka sztuki,

profesora krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Ten niemal kompletny zespół dokumentuje zarówno życie zawodowe, działalność naukową, jak również prywatne pasje i zainteresowania twórcy spuścizny. Do najważniejszych grup dokumentów należą opracowania z zakresu muzealnictwa, materiały do wykładów oraz przebogate zbiory korespondencji i fotografie.

Poza wymienionymi wyżej zespołami, w zbiorach Archiwum MNK znajdują się również niewielkie spuścizny Marii Krynickiej (1920–2006), Władysława Prajera (1901–1956), Janusza Reymana (1927–2004) i Stefana Skowronka (ur. 1928). Dodatkowo, w trakcie porządkowania zespołów kancelarii dyrektorów Władysława Łuszczkiewicza (1928–1900) i Feliksa Kopery (1871–1952), wyłączono dokumenty niezwiązane z ich działalnością w Muzeum, tworząc w ten sposób zaczątki ich spuścizn.

Co oczywiste, nie można opracować pełnej i rzetelnej biografii bazując wyłącznie na dokumentach zgromadzonych w tezcze osobowej czy spuściznie. Konieczne jest przeprowadzenie kwerendy także w innych zespołach, w tym w aktach dotyczących ogólnej działalności Muzeum w danym okresie, dokumentacji poszczególnych działów.

W Archiwum MNK znajdują się niemal kompletne kancelarie dyrektorów Muzeum: Władysława Łuszczkiewicza z lat 1879–1900, Feliksa Kopery z lat 1901–1949 i Jerzego Banacha z lat 1963–1974. Zgromadzone w nich dokumenty dotyczą całościowej działalności Muzeum, w tym – między innymi – spraw organizacyjnych, kadrowych i związanych z działalnością podstawową instytucji. Natomiast w aktach poszczególnych działów zbiorów czy pracowni konserwatorskich znajdziemy plany pracy, sprawozdania, założenia rozwoju kolekcji, dokumenty dotyczące organizacji bieżącej pracy działu i jego pracowników oraz działalności naukowej.

Dodatkową kwerendą może zostać również objęty zespół zawierający akta merytorycznego i organizacyjnego przygotowania wystaw. W poszczególnych tezkach znajdują się spisy obiektów, scenariusze ekspozycji, merytoryczne koncepcje wystaw, za które odpowiadał kurator wystawy.

W zakresie działalności pozamuzealnej pomocne mogą być dokumenty wytworzone przez organizacje i stowarzyszenia, które w różny sposób trafiały do Muzeum. Przykładem zespołu, w którym

znajdują się informacje o wielu muzealnikach, nie tylko związanych z krakowskim Muzeum, są akta Związku Muzeów w Polsce. Podobnie informacji biograficznych możemy szukać w dokumentach Komitetu Budowy Muzeum Narodowego w Krakowie, Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Japońskiej, Towarzystwa Numizmatyczno-Archeologicznego, Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Narodowego w Krakowie oraz aktach organizacji związków zawodowych działających w Muzeum.

Kolejną grupę dokumentów stanowią materiały prasowe. Od założenia Muzeum zbierano wycinki artykułów prasowych dotyczących instytucji i zatrudnionych w niej osób. W zbiorach Archiwum MNK przechowywany jest obszerny ich zespół, od 2010 roku gromadzony w postaci elektronicznej i stale powiększany o treści ukazujące się w Internecie. Kwerenda w zespole stanowić może ułatwienie w dostarczeniu do – niekiedy trudno dostępnych – gazet i czasopism, niemniej jednak nie można go uważać za całkowity i kompletny.

W Archiwum MNK gromadzona jest również dokumentacja nieaktowa (audiowizualna) dotycząca Muzeum. W zbiorach znajdują się materiały filmowe z wernisaży wystaw, konferencji, performance'ów, tzw. oprowadzeń kuratorskich po wystawach, działań edukacyjnych, wizyt polityków i osobistości kultury, artystów, mecenasów sztuki oraz innych wydarzeń istotnych dla historii instytucji od 2011 roku. Pracując przy gromadzeniu i opracowywaniu tych materiałów stwierdzono, że niejako efektem ubocznym dokumentowania działalności Muzeum, jest zebranie sporej ilości nagrań ukazujących pracowników Muzeum w typowych dla nich sytuacjach zawodowych. Na nagraniach oglądać możemy dyrektorów podczas wernisaży, konferencji prasowych i spotkań, kuratorów wystaw i koordynatorów projektów oraz pracowników, uchwyconych np. podczas okazjonalnych spotkań i pracy przy montażach wystaw czy konserwatorów podczas konserwacji dzieł sztuki².

Gromadzenie tego materiału spowodowało, że dostrzeżono, iż umyka coś, co jest nieuchwytnie dla papieru, a co za kilka lat może stać się

² Szerzej na temat działania dotyczącego dokumentowania wydarzeń w Muzeum oraz projektu „O Muzeum – subiektywnie” zob. D. Błońska, B. Sławiński, *Realizacja projektu „Infrastruktura dla Mediateki Muzeum Narodowego w Krakowie”*, „Archiwista Polski” 2014, nr 2, s. 101–105.

kapitałnym źródłem dla osób zajmujących się szeroko pojmowaną historią muzealnictwa. Podjęto więc decyzję o rozszerzeniu działalności filmowej i od 2014 roku w Archiwum MNK realizowany jest projekt „O Muzeum – subiektywnie”. W ramach tego działania prowadzone są wywiady z emerytowanymi pracownikami Muzeum, którzy odpowiadają na jeden, obowiązujący wszystkich zestaw pytań. Zagadnienia koncentrują się wokół informacji biograficznych: daty i miejsca urodzenia, rodziny, przyjaciół, edukacji szkolnej i uniwersyteckiej wraz z sylwetkami najważniejszych nauczycieli, profesorów oraz planów związanych z okresem po zakończeniu studiów. Następnie omawiana jest praca zawodowa oraz powody, które zadecydowały o zatrudnieniu w Muzeum, kariera, kolejne stanowiska, zakresy obowiązków i emocje towarzyszące realizowanym zadaniom. Pytania dotyczą też współpracowników – dyrektorów, w tym na przykład Jerzego Banacha, Kazimierza Nowackiego czy Tadeusza Chruścickiego, kolegów np. Marka Rostworowskiego, Mieczysława Porębskiego, Zdzisława Żygulskiego jun. Świadomie zrezygnowano z pytań o osoby, które w okresie realizacji wywiadu zarządzają instytucją, niemniej jednak obecnie, w związku ze zmianą na stanowisku dyrektora Muzeum, lista zostanie rozszerzona o wspomnienia związane z Zofią Gołubiew.

Kolejne pytania dotyczą najważniejszych dzieł: pierwszego eksponatu w zbiorach Muzeum, czyli *Pochodni Nerona* Henryka Siemiradzkiego oraz *Hołdu pruskiego* Jana Matejki, *Dziewczynki z chryzantemami* Olgi Boznańskiej, *Damy z gronostajem* Leonarda da Vinci, *Krajobrazu z miłosiernym Samarytaninem* Rembrandta, rzeźby *Madonny z Kruźlowej* czy emocji związanych z widokiem pustej ramy, która jest pozostałością po zaginionym w czasie II wojny światowej obrazie Rafaela Santi *Portret młodzieńca*. Osoba udzielająca wywiadu może również opowiedzieć o dziele, której jest jej szczególnie bliskie. Następne pytania koncentrują się wokół najważniejszych, najlepiej zapamiętanych wystaw. Obligatoryjnym jest pytanie o sztandarową wystawę autorstwa Marka Rostworowskiego *Polaków portret własny* z 1979 roku. Ostatnia część wywiadu poświęcona jest zmianie wizerunku Muzeum na przestrzeni lat, anegdotom i innym szczególnie zapamiętanym sytuacjom.

Autoryzowane wywiady udostępniane są w Internecie poprzez stronę www.mediatekamnk.pl we fragmentach. Do najcenniejszych

i najchętniej oglądanych należą wypowiedzi Zdzisława Żygulskiego jun.³, Adama Małkiewicza⁴, Janusza Wałka⁵ i Małgorzaty Buyko⁶.

Oprócz dokumentacji filmowej posiadamy również zespół fotografii. Ponieważ w Muzeum istnieje Dział Starej Fotografii (od października 2015 roku włączony do Działu Sztuki Nowoczesnej), Archiwum MNK ma w zasobie przede wszystkim zdjęcia od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku. Fotografie, przekazywane w postaci odbitek pozytywowych, najnowsze natomiast w formie cyfrowej, w większości stanowią dokumentację wydarzeń. Uchwycone na nich postaci brały udział w wernisażach, konferencjach i spotkaniach odbywających się w Muzeum. Interesujący zbiór stanowią zdjęcia legitymacyjne pochodzące głównie z teczek osobowych oraz fotografie, które trafiły do Archiwum MNK ze spuściznami.

Zgromadzone w Archiwum MNK dokumenty, wytworzone przez kancelarię Muzeum, na pewno nie stanowią kompletnej bazy źródłowej do opracowania biografii któregokolwiek z muzealników polskich. Nie będą także wystarczające dla – choćby szkicowego – przedstawienia tej grupy zawodowej jako zbiorowości. Decyduje o tym zarówno koncentracja na unikatowym w skali Polski miejscu, jakim ze względu na uwarunkowania historyczne, był i jest Kraków, oraz specyfika samego Muzeum, tak silnie zdominowanego w pierwszej połowie dwudziestego wieku przez osobę dyrektora Feliksa Kopery. Ponadto, o ile zasób Archiwum MNK w odniesieniu do dokumentacji własnej Muzeum jest niemal kompletny dla okresu do połowy dwudziestego wieku, o tyle po 1950 roku archiwalia nie prezentują już tak pełnego obrazu. Stosowana w ostatnich latach – w coraz większym stopniu – do realizowania spraw, poczta elektroniczna również nie wpływa na stan zasobu pozytywnie. Braków powstałych w wyniku niefrasobliwości lub niewiedzy, do czego powinna służyć dokumentacja archiwalna już nie uda się uzupełnić, ani poprzez tworzenie źródeł wywołanych – jak wywiady z pracownikami, ani poprzez pozyskiwanie spuścizn

³ www.mediatekamnk.pl, sygn. Media 209–211, 239–243.

⁴ Ibidem, sygn. Media 280–286, 337–340.

⁵ Ibidem, sygn. Media 310–324.

⁶ Ibidem, sygn. Media 214–216, 227–237, 244–262.

osób czy organizacji związanych z Muzeum. Same spuścizny zresztą, ze względu na sposób tworzenia lub raczej tworzenia się tego typu zespołów, często są zbiorami dokumentów przypadkowych, ukazujących niekiedy tylko jeden aspekt życia aktotwórcy, niekiedy przez to zniekształcony, pomijający zupełnie sprawy inne, istotne, determinujące tak naprawdę podejmowane działania. Pozostaje natomiast sprawą otwartą, w jakim stopniu osobom obecnie tworzącym dokumenty można uświadomić wagę zachowania jak najpełniejszego obrazu ich działalności, odzwierciedlonego przez współcześnie tworzone zasoby archiwum.

Pomimo istnienia tych – oczywistych przecież dla każdego badacza dziejów – faktów, mam nadzieję, że wiedza o zasobie Archiwum MNK i różnorodnych zgromadzonych w nim dokumentach, pomoże w prowadzeniu szerokich badań naukowych i będzie stanowiła punkt wyjścia dla powstania wielu biografii muzealników polskich oraz opracowań poświęconych muzealnictwu, historii i historii sztuki.

Diana Błońska